

УДК 343.163

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2026.1.18>

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ, ПРОКУРОРІВ ТА ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СТАТУСОМ

Колеснікова Марія Вікторівна,

orcid.org/0000-0003-3060-158X

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри АГПФЕБ
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Голоха Аріна Романівна,

orcid.org/0009-0003-1313-2459

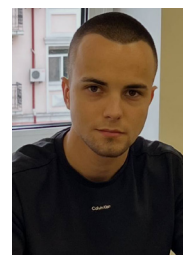
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Кучер Олексій Олегович,

orcid.org/0009-0002-4317-2331

здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Дисциплінарна відповідальність суб'єктів публічної влади зі спеціальним статусом характеризується підвищеними вимогами до професійної етики, особливими процедурними гарантіями та специфічними органами дисциплінарної юрисдикції. До таких суб'єктів належать судді, прокурори, члени Вищої ради правосуддя, працівники Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та інші категорії службовців, чия діяльність безпосередньо пов'язана з реалізацією найважливіших державних функцій.

У статті досліджуються особливості дисциплінарної відповідальності суддів, прокурорів та інших суб'єктів публічної влади зі спеціальним статусом в умовах трансформації системи публічного управління та воєнного стану в Україні. Особливу увагу приділено співвідношенню принципів незалежності, підзвітності та професійної етики, а також ролі дисциплінарних процедур у забезпеченні довіри суспільства до інституцій правосуддя та правопорядку. Проаналізовано нормативно-правові засади притягнення до дисциплінарної відповідальності, зокрема положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII, а також підзаконні акти, що регламентують діяльність дисциплінарних органів.

Встановлено, що дисциплінарна відповідальність зазначених суб'єктів має комплексний характер, поєднуючи елементи адміністративно-правового, конституційного та професійно-етичного регулювання. Її специфіка полягає у підвищених стандартах поведінки, особливого порядку ініціювання та розгляду дисциплінарних справ, наявності спеціальних органів (Вища рада правосуддя, ДБР, НАБУ) та гарантіях незалежності.

Обґрунтовано, що ефективність дисциплінарних механізмів безпосередньо впливає на стан національної безпеки, верховенство права та виконання міжнародно-правових зобов'язань України, особливо в контексті євроінтеграційних процесів та збройної агресії.

Зроблено висновок про необхідність удосконалення процедурних гарантій, забезпечення прозорості дисциплінарних проваджень і гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність, судді, прокурори, публічна влада, спеціальний статус, дисциплінарне провадження, незалежність, підзвітність, національна безпека, верховенство права.

Kolesnikova Mariia, Holokha Arina, Kucher Oleksii. Peculiarities of disciplinary liability of judges, prosecutors and other public authorities with special status

Disciplinary liability of public authorities with a special status is characterized by increased requirements for professional ethics, special procedural guarantees and specific bodies of disciplinary jurisdiction. Such entities include judges, prosecutors, members of the High Council of Justice, employees of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the State Bureau of Investigation and other categories of employees whose activities are directly related to the implementation of the most important state functions.

The article examines the peculiarities of disciplinary liability of judges, prosecutors and other public authorities with special status in the context of transformation of the public administration system and martial law in Ukraine. Particular attention is paid to the correlation between the principles of independence, accountability and professional ethics, as well as the role of disciplinary procedures in ensuring public trust in justice and law enforcement institutions. The author analyzes the legal framework for disciplinary liability, in particular, the provisions of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" No. 1402-VIII dated June 2, 2016, the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office" No. 1697-VII dated October 14, 2014, and the bylaws regulating the activities of disciplinary bodies.

The author establishes that disciplinary liability of these entities is complex in nature, combining elements of administrative, legal, constitutional and professional and ethical regulation. Its specificity lies in higher standards of behavior, a special procedure for initiating and considering disciplinary cases, the existence of special bodies (High Council of Justice, SBI, NABU) and guarantees of independence.

It is substantiated that the effectiveness of disciplinary mechanisms directly affects the state of national security, the rule of law and the fulfillment of Ukraine's international legal obligations, especially in the context of European integration processes and armed aggression. The author concludes that it is necessary to improve procedural guarantees, ensure transparency of disciplinary proceedings and harmonize national legislation with European standards.

Key words: disciplinary liability, judges, prosecutors, public authority, special status, disciplinary proceedings, independence, accountability, national security, rule of law.

Метою статті є комплексний аналіз особливостей дисциплінарної відповідальності суддів, прокурорів та інших суб'єктів публічної влади зі спеціальним статусом, визначення її правової природи, процедурних механізмів реалізації та напрямів удосконалення з урахуванням сучасних викликів.

Стан опрацювання проблеми. Загальнотеоретичні засади юридичної відповідальності, у тому числі дисциплінарної, досліджували такі вчені, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко та інші. У їхніх працях розкрито сутність дисциплінарної відповідальності як виду юридичної відповідальності, визначено її місце у сис-

темі адміністративного права, проаналізовано співвідношення з іншими видами відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правовий механізм реалізації дисциплінарної відповідальності окремих категорій державних службовців охоплює систему правових норм, процедур, суб'єктів та гарантій, спрямованих на забезпечення законності, службової дисципліни та ефективності функціонування публічної служби. Особливість цього механізму полягає у диференціації правового регулювання залежно від статусу суб'єкта, його функцій, рівня відповідальності та сфери державної діяльності [1, с. 342].

Суддя як носій судової влади при здійсненні правосуддя є незалежним від

будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя самостійно на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права. Такий особливий статус суддів безпосередньо впливає на специфіку дисциплінарної відповідальності, зокрема на підстави її застосування, коло суб'єктів ініціювання та компетентні органи [2].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, суддя може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за істотні процесуальні порушення, недотримання строків розгляду справ, порушення принципу неупередженості, правил суддівської етики, розголошення охоронюваної законом таємниці або порушення вимог фінансового контролю. При цьому скасування судового рішення саме по собі не є підставою для відповідальності, якщо відсутні умисел чи груба недбалість [3].

Частиною першою статті 106 згаданого Закону визначено значну кількість підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. До таких підстав, зокрема, належить безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, а також несвоєчасне надання копії судового рішення для внесення його до Єдиного державного реєстру судових рішень [3]. З інформації, що надається Вищою радою правосуддя, вбачається, що в середньому за календарний рік до дисциплінарної відповідальності притягується щонайменше 80 суддів, до деяких з яких застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді звільнення з посади [4, с. 271].

Слід зауважити, що процедура притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є досить складною та розтягнутою в часі. Вона включає низку процесуальних етапів, які умовно можна поділити на такі стадії: порушення дисциплінарного провадження (розгляд заяви або скарги, відкриття провадження, формування дисциплінарної комісії); розгляд скарги (збір та оцінка доказів, проведення перевірки діяльності судді,

надання пояснень сторонами та ухвалення рішення за скаргою щодо застосування дисциплінарного стягнення або відсутності в діях судді дисциплінарного проступку); оскарження прийнятого рішення; забезпечення виконання рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення.

Специфіка дисциплінарної відповідальності прокурорів визначається Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII [5]. Прокурори підлягають дисциплінарній відповідальності за невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, порушення присяги прокурора, порушення правил прокурорської етики, розголошення таємниці, вчинення дій, що порочать звання прокурора. Розгляд дисциплінарних справ щодо прокурорів здійснюється Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів. Особливістю є поєднання вимог до професійної діяльності прокурора із підвищеними стандартами доброчесності, оскільки прокурор представляє державу в кримінальному процесі.

До прокурорів можуть застосовуватися такі дисциплінарні стягнення: догана, попередження про неповну службу відповідності, звільнення з посади в органах прокуратури. Специфічною особливістю є те, що за одне дисциплінарне правопорушення до прокурора може бути застосоване лише одне дисциплінарне стягнення, а застосування дисциплінарного стягнення не звільняє прокурора від обов'язку усунути допущені порушення та відшкодувати завдані збитки.

За офіційними даними Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (КДКП), у 2025 році було ухвалено рішення про застосування дисциплінарних стягнень до прокурорів у кількості понад сім десятків (тобто понад 78 випадків), що свідчить про активне функціонування дисциплінарного контролю в системі прокуратури [6].

Поліцейські підлягають дисциплінарній відповідальності відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 15.03.2018 № 2337-VIII та Дисциплінарного статуту Національної поліції України. Підставами для притягнення до відповідальності є порушення присяги поліцейського, Правил етичної поведінки полі-

цейських, невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків. Наприклад, до поліцейських можуть бути застосовані такі види стягнень (п. 3 ст. 13 Закону України «Про Дисциплінарний статут Національно поліції України» від 15.03.2018 № 2337-VIII):

Дисциплінарна відповідальність працівників Національного антикорупційного бюро України визначається спеціальним Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII та характеризується підвищеними вимогами до доброчесності та професійної етики. Підставами дисциплінарної відповідальності є неналежне виконання обов'язків, розголошення інформації з обмеженим доступом, порушення правил декларування, публічні заяви з порушенням презумпції невинуватості, негативні результати перевірок доброчесності, а також інші підстави, визначені законодавством. Керівництво Національного бюро підлягає звільненню у разі порушення вимог щодо декларування контактів відповідно до законодавства про запобігання надмірному впливу олігархів (Стаття 28) [8].

Для розгляду дисциплінарних питань у Національному бюро діє Дисциплінарна комісія з п'яти осіб, двоє з яких делегуються Радою громадського контролю. Її склад і порядок роботи затверджує Директор Національного бюро. Комісія за результатами службового розслі-

дування, проведеного підрозділом внутрішнього контролю, готує висновок про наявність або відсутність дисциплінарного проступку та пропонує вид стягнення. Остаточне рішення ухвалює Директор Національного бюро, і воно може бути оскаржене в суді [8; 9, с. 80-81].

Дисциплінарна відповідальність працівників Державного бюро розслідувань врегульована відповідним спеціальним законом «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII та також передбачає утворення Дисциплінарної комісії ДБР, яка розглядає дисциплінарні провадження щодо працівників бюро [10]. Особливістю є те, що до складу дисциплінарної комісії входять як працівники ДБР, так і зовнішні члени, призначені Радою громадського контролю при ДБР, що забезпечує зовнішній контроль за дисциплінарною практикою [11, с. 49].

Підсумовуючи вищевикладене, для систематизації та наочного представлення особливостей дисциплінарної відповідальності різних категорій суб'єктів публічної влади зі спеціальним статусом доцільно провести їх порівняльний аналіз за ключовими критеріями. (табл. 2).

Проведений порівняльний аналіз особливостей дисциплінарної відповідальності суб'єктів публічної влади зі спеціальним статусом свідчить про наявність як загальних закономірностей, так і суттєвих відмінностей у правовому регулюванні цього інституту. Спільними рисами

Таблиця 1

Види стягнень, які застосовуються до працівників Національної поліції

№ з/п	Вид дисциплінарного стягнення	Коротка характеристика
1.	Зауваження	Найм'якший вид дисциплінарного впливу, застосовується за незначні порушення службової дисципліни
2.	Догана	Офіційне осудження порушення службової дисципліни, фіксується у службових документах
3.	Сувора догана	Посилена форма дисциплінарного осуду за більш серйозні порушення
4.	Попередження про неповну службову відповідальність	Свідчить про ризик звільнення або пониження при повторних порушеннях
5.	Пониження у спеціальному званні на один ступінь	Застосовується за суттєві порушення дисципліни або службових обов'язків
6.	Звільнення з посади	Позбавлення конкретної займаної посади із можливістю подальшого проходження служби
7.	Звільнення із служби в поліції	Найсуровіший вид дисциплінарної відповідальності – припинення служби

Джерело: створено авторами на основі ЗУ «Про Дисциплінарний статут Національно поліції України» від 15.03.2018 № 2337-VIII [7].

Таблиця 2

Порівняльна характеристика особливостей дисциплінарної відповідальності суб`єктів публічної влади зі спеціальним статусом

Критерій порівняння	Судді	Прокурори	Працівники НАБУ	Працівники ДБР	Поліцейські
1	2	3	4	5	6
Нормативна база	ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 109)	ЗУ «Про прокуратуру»	ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України»	ЗУ «Про Державне бюро розслідувань»	ЗУ «Про Національну поліцію», Дисциплінарний статут НПУ
Підстави дисциплінарної відповідальності	Порушення правил суддівської етики; дії, що порочать звання судді; затягування розгляду справи; систематичне порушення норм процесуального права; прояв неповаги до учасників процесу; порушення вимог щодо несумісності	Порушення присяги прокурора; невиконання службових обов`язків; порушення правил прокурорської етики; дії, що порочать звання прокурора	Порушення присяги; невиконання службових обов`язків; порушення обмежень та заборон; порушення правил етичної поведінки	Порушення присяги; невиконання службових обов`язків; порушення обмежень та заборон; порушення правил етичної поведінки	Порушення присяги поліцейського; порушення Правил етичної поведінки; невиконання службових обов`язків
Орган дисциплінарної юрисдикції	Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя	Дисциплінарні комісії прокурорів різних рівнів; Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів	Дисциплінарна комісія НАБУ (включає представників громадськості від Ради громадського контролю)	Дисциплінарна комісія ДБР (включає представників громадськості від Ради громадського контролю)	Керівники відповідних рівнів; дисциплінарні комісії
Склад органу дисциплінарної юрисдикції	Судді, представники адвокатури, науковці-юристи	Прокурори відповідного рівня, обрані демократичним шляхом	Працівники НАБУ + зовнішні члени від громадськості	Працівники ДБР + зовнішні члени від громадськості	Поліцейські відповідних рівнів, можливе залучення представників громадськості
Види дисциплінарних стягнень	1) Попередження; 2) Догана (з позбавленням права на доплати до окладу 1 міс.); 3) Сувора догана (з позбавленням права на доплати 3 міс.); 4) Тимчасове відсторонення від правосуддя (1-6 міс.) з позбавленням права на доплати та обов`язковим направленням до НШСУ; 5) Переведення до суду нижчого рівня; 6) Подання про звільнення	Догана; попередження про неповну службу відповідність; звільнення з посади	Догана; попередження про неповну службу відповідність; звільнення	Догана; попередження про неповну службу відповідність; звільнення	Зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службу відповідність; звільнення з поліції

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Особливості процедури	Максимальний рівень процесуальних гарантій; обов'язкове дотримання принципу незалежності судової влади; детальна регламентація; принцип пропорційності	Можливість оскарження до вищої дисциплінарної комісії; демократичні процедури формування комісії	Залучення громадськості; підвищені вимоги до доброчесності	Залучення громадськості; підвищені вимоги до доброчесності	Швидка процедура; можливість застосування стягнень керівниками різних рівнів
Право на оскарження	До адміністративного суду	До Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; до суду в порядку адміністративного судочинства	До суду в порядку адміністративного судочинства	До суду в порядку адміністративного судочинства	До вищого органу; до суду в порядку адміністративного судочинства
Особливі гарантії	Максимальний рівень незалежності; складна процедура звільнення; імунітет від притягнення до відповідальності за судові рішення; врахування принципу пропорційності	Гарантії незалежності прокурорів; заборона втручання у діяльність	Додаткові гарантії незалежності; громадський контроль	Додаткові гарантії незалежності; громадський контроль	Стандартні гарантії державних службовців з правоохоронними функціями
Громадський контроль	Відкритість дисциплінарних проваджень; можливість ініціювання скарг громадянами	Обмежений; переважно професійний контроль	Значний; Рада громадського контролю призначає членів дисциплінарної комісії	Значний; Рада громадського контролю призначає членів дисциплінарної комісії	Можливість участі представників громадськості у дисциплінарних комісіях

Джерело: створено авторами у ході аналізу законодавчої бази [3;5;7;8;10].

для всіх категорій є дотримання принципу індивідуалізації відповідальності, обмеження строків притягнення, право на оскарження дисциплінарних рішень до суду та дія дисциплінарного стягнення протягом одного року. Водночас найбільш розвинену систему процесуальних гарантій мають судді, що зумовлено конституційним принципом незалежності судової влади та особливою роллю суддів у механізмі захисту прав людини.

Висновки. Дисциплінарна відповідальність суддів, прокурорів та інших суб'єктів публічної влади зі спеціальним статусом є комплексним правовим інститутом, що поєднує елементи адміністративно-правового, конституційного та професійно-етичного регулювання. Її характерною рисою є підвищені стандарти поведінки, особливий порядок ініціювання та розгляду проваджень, а також наявність спеціалізованих органів дисциплінарної юрисдикції – Вищої ради правосуддя, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, дисциплінарних комісій НАБУ та ДБР.

Порівняльний аналіз правового регулювання засвідчив, що при наявності спільних засад – принципу індивідуалізації відповідальності, річного строку дії дисциплінарного стягнення та права

на судове оскарження – між окремими категоріями суб'єктів існують суттєві відмінності в обсязі процесуальних гарантій, складі стягнень і ступені зовнішнього контролю за дисциплінарною практикою. Найбільш розвинену систему гарантій мають судді, що зумовлено конституційним принципом незалежності судової влади.

Ефективність дисциплінарних механізмів безпосередньо впливає на стан верховенства права, рівень суспільної довіри до державних інституцій та виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань, особливо в контексті євроінтеграції та умов воєнного стану. Водночас чинне правове регулювання характеризується розпорошеністю між численними законодавчими актами, що ускладнює правозастосування та знижує системність дисциплінарної практики.

Напрямами подальшого вдосконалення є систематизація законодавства про дисциплінарну відповідальність суб'єктів зі спеціальним статусом, підвищення прозорості та змагальності дисциплінарних проваджень, посилення ролі зовнішнього громадського контролю, а також гармонізація національного законодавства з рекомендаціями Венеційської комісії та стандартами Ради Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Н.С. Панова. Дисциплінарна відповідальність державного службовця як інститут адміністративного права. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2015. С. 342-353. URL: <https://dspace.opua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c88915aa-d277-416f-a68a-5fa2a1ac4337/content>
2. Дисциплінарна відповідальність судді. *Територіальне управління Державної судової адміністрації України у Чернігівській області*. URL: <https://cn.court.gov.ua/tu25/6/936>.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Бондарчук Р. А. Особливості процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та шляхи її вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 270–273. DOI: 10.32782/2524-0374/2020-5/65.
5. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
6. Інформація про притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів*. URL: <https://kdkp.gov.ua/punishment/search?year=2025&page=1>.
7. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
8. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

9. Іщук Д. О. Сутність і зміст відповідальності Національного антикорупційного бюро України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 79–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/19>

10. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

11. Максимович А.М. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. С. 210. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7d6d602d-a0e5-4239-9e4c-fb95bd12b257/content>

Дата першого надходження статті до видання: 26.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)